

A BÁNTALMAZOTT GYERMEKKEL VALÓ KOMMUNIKÁCIÓ SAJÁTOSÁGAI A RENDŐRSÉGI KIHALLGATÁS FOLYAMATÁBAN

A téma szakirodalmi kutatásának bemutatása

Radvánszki Ronett – Fekete Márta – Hegedűs Judit

radvanszky.ronett@gmail.com – fekete.marta@uni-nke.hu –
hegedus.judit@uni-nke.hu

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2025.1.121

Absztrakt

A rendőrségi nyomozások során a gyermekek kihallgatása különösen nagy kihívást jelent a hatóságok számára, hiszen a gyermekek értelmi, érzelmi és kommunikációs fejlettsége eltér a felnőttekétől, és ez nagyban befolyásolja a kihallgatás menetét, a vallomásaik pontosságát. Tanulmányunk az eddigi szakirodalomra és gyakorlatokra alapozva mutatja be a gyermek kihallgatásához, meghallgatásához kapcsolódó interjúk módszertani hátterét, valamint azokat a kihívásokat, amelyekkel a szakemberek szembesülnek, amikor gyermekeket kérdeznek ki.

Kulcsszavak

gyermekvédelem, gyermekbarát igazságszolgáltatás, kihallgatás, NICHD protokoll, bántalmazás

THE SPECIFICS OF COMMUNICATION WITH ABUSED CHILDREN DURING POLICE INTERROGATIONS

Literature review

Ronett Radvánszki – Márta Fekete – Judit Hegedus

Abstract

Interviewing children during police investigations presents a significant challenge for authorities, as children's cognitive, emotional, and communicative development differs greatly from that of adults, heavily influencing the process and the accuracy of their testimonies. Based on existing literature and practices, this study explores the methodological background of interviews related to the interrogation and hearing of children, as well as the challenges professionals face when questioning children.

Keywords

child protection, child friendly justice, interrogation, NICHD protocol, abuse

A BÁNTALMAZOTT GYERMEKEKKEL VALÓ KOMMUNIKÁCIÓ SAJÁTOSságAI A RENDŐRSÉGI KIHALLGATÁS FOLYAMATÁBAN

A téma szakirodalmi kutatásának bemutatása

Radvánszki Ronett – Fekete Márta – Hegedűs Judit

radvanszki.ronett@gmail.com – fekete.marta@uni-nke.hu – hegedusjudit@uni-nke.hu

Bevezetés

A rendészetben dolgozók életében számos kihívást jelentő kommunikációs helyzettel találkozhatunk. Ezek közül az egyik – a rendészetek kívül dolgozók számára – talán leginkább érdekes helyzet a kihallgatás, amelynek számos kommunikációs vetülete van. Jelen tanulmányban a kiskorúakkal – és azon belül is az áldozattá vált személyekkel – kapcsolatos kihallgatások sajátosságait vizsgáljuk meg kommunikációs szempontból.

Először is, fontosnak tartjuk tisztázni a kihallgatás fogalmát. A kihallgatás az adott személyek eljárásjogi szabályokhoz kötött kikérdezésének, a vallomás (nyilatkozat) beszerzésének módszere. Célja pedig az, hogy megismerjük a kihallgatott személy múltbeli releváns eseménnyel kapcsolatos emléknymait, valamint megtudjuk, hogy a kihallgatottnak az ügygel, illetve a releváns kérdésekkel kapcsolatban mi az álláspontja, véleménye. A folyamat végén pedig a kihallgatott által elmondottak szabályszerű rögzítése révén törvényes bizonyítási eszközt szerezhetünk be (Lakatos 2005).

Kiskorúakat számos kontextusban hallgathat ki a rendőr: áldozatként, elkövetőként, de akár tanúként. Bármelyik típusról van szó, mindegyik esetében szem előtt kell tartani a gyermekek jogait, a gyermekek sajátos jellemzőit. A bántalmazott gyermekek kihallgatása az egyik legnehezebb feladata a rendőröknek: nemcsak azért, mert mentálisan kifejezetten megterhelő tevékenység, hanem azért is, mert speciális ismeretekkel kell rendelkeznie a szakembernek annak érdekében, hogy a kihallgatás minél kevésbé legyen a gyermek számára traumatizáló, ugyanakkor a szükséges információkhoz is hozzájussanak a hatóságok.

A gyermekek kihallgatásának időzítése kulcsfontosságú tényező, amely jelentős hatással lehet a vallomások pontosságára és megbízhatóságára. A memóriaműködés sajátosságait figyelembe véve általánosan elfogadott, hogy a kihallgatás minél közelebb történik az adott eseményhez, annál pontosabb információk nyerhetők. Az epizodikus memória, amely az egyéni élmények és tapasztalatok felidézéséért felelős, az idő előrehaladtával természetes módon torzulhat, és egyes részletek elhalványulhatnak vagy módosulhatnak. Ugyanakkor bizonyos speciális kérdezői technikákkal – például a későbbiekben részletezésre kerülő NICHD protokoll által javasolt nyílt végű, meghívás-alapú, szegmentáló és nem sugalmazó kérdésekkel

– lehetőség van a késleltetett kihallgatások során is megbízható információk feltárására. Az ilyen módszerek segítik az emlékek pontosabb előhívását, miközben minimalizálják a külső befolyásolás kockázatát. Fontos tehát a kihallgatások időbeli közelségére törekedni, de ha erre nincs lehetőség, a megfelelő interjútechnikák alkalmazása révén a gyermekek emlékezetének sajátosságaihoz igazodva még később is releváns és pontos információkat lehet nyerni.

A személyes kapcsolatok dinamikájában a nemek közötti különbségek gyakran felmerülnek, azonban a kihallgatások esetében a szakirodalom szerint nem a nemi összetétel a döntő tényező, hanem az, hogy a kihallgató és a gyermek között kialakul-e megfelelő bizalmi kapcsolat (Gorden 1998). A gyermekek komfortérzete és nyitottsága elsősorban azon múlik, hogy a kihallgató képes-e megfelelő rapportot kialakítani, amely kulcsfontosságú az interjú sikeressége szempontjából. Bántalmazási ügyekben alapelveként gyakran megfogalmazódik, hogy lehetőség szerint azonos nemű kihallgató végezze a meghallgatást, mivel ez egyes esetekben segíthet a gyermek biztonságérzetének növelésében. Ugyanakkor a gyakorlatban nem mindig biztosítható az ilyen párosítás, ezért elengedhetetlen, hogy a kihallgatást végző szakember olyan interjútechnikákat alkalmazzon, amelyek képesek áthidalni az esetleges kezdeti feszültségeket. Az érzékeny rapportépítés segíthet a gyermek megnyugtatózásában és a bizalmi légkör megteremtésében, függetlenül attól, hogy a kihallgató és a gyermek neme megegyezik-e. Amennyiben a gyermek láthatóan feszeng vagy tartózkodó, lehetőség szerint érdemes megfontolni a kihallgató személyének cseréjét, azonban ennek az eljárásnak is megvannak a maga kockázatai, így inkább végső megoldásként alkalmazható.

A nemzetközi kutatások álláspontjai

A rendőrségi nyomozások során a kihallgatóknak rendszeresen kell gyerekeket meghallgatniuk, mint feltételezett áldozatokat, bűnelkövetőket vagy tanúkat. Nemzetközi kutatások azt mutatják, hogy a gyerekek vallomásainak pontossága növekszik, amikor a kihallgatók úgynevezett gyermekinterjú-technikákat alkalmaznak (Saywitz – Lyon – Goodman 2018). Azt tapasztalták, hogy a speciális képzési programok kidolgozása és bevezetése növeli a megfelelő kérdezési stratégiák alkalmazását (például a nyílt végű kérdések használatát) és csökkenti a nem megfelelő kérdések gyakoriságát (például a sugalmazó kérdéseket) (Benia – Hauck-Filho – Dillenburg – Stein 2015).

Számos hibát elkövethetünk a kiskorúak kihallgatása során: például, ha a felnőtteknél alkalmazott kihallgatási technikákat alkalmazzuk, akkor a kiskorúakat rendkívül kiszolgáltatott helyzetbe hozhatjuk. Kaban és Tobey (1999) kutatásukban rámutattak arra, hogy a kiskorúak kihallgatásánál a felnőtteknél használt kérdezési technikák kapcsán nagyobb annak a kockázata, hogy a gyermek hamis vagy önvádoló vallomást tesz, hiszen ők fogékonyabbak a sugalmazásra, a megtévesztésre és a kényszerítésre. Szerintük az előnyös interjúhelyzet az, amikor a gyermekeket egyszer és semleges környezetben kérdezik meg, nem kényszerítik őket egy adott válasz adására, a fejlődésüknek megfelelő kérdéseket tesznek fel nekik, és biztosítva vannak abbéli jogukról, hogy a kérdezővel ne értsenek egyet, valamint megmondhatják, hogyha nem tudnak válaszolni, vagy nem emlékeznek a válaszra (Kaban – Tobey 1999).

Érdemes röviden kitérni a „Reid-technikára”, mert ez az egyik leggyakrabban alkalmazott kihallgatási módszer. A módszer, mely 9 lépésből áll, lényege a direkt konfrontáció, a kihallgatott személy pszichológiai nyomás alá helyezése a beismerő vallomás megszerzése érdekében (Kleinman 2006). Egy Reid-technikára fókuszáló kutatásban összehasonlították a Reid-technikát alkalmazó és nem Reid-technikát alkalmazó rendőröket, aszerint vizsgálva őket, hogy kik fordulnak nagyobb érzékenységgel a fiatakorúakhoz. Azt találták, hogy a Reid-technikát alkalmazó rendőrök kevésbé érzékenyek a gyermekek fejlődési szakaszaira a nem Reid-technikát használó rendőrökhöz képest. Viszont mindkét csoport egyetértett azzal, hogy a gyermekek befolyásolhatóbbak, mint a serdülők, és kevésbé értettek egyet azzal, hogy ők megértik a jogaikat úgy, mint a felnőttek (Kostelnik – Repucci 2009).

Egy másik kutatásban megvizsgálták 1828 rendőrt Amerikában, különböző nagyságú és területű településekről az alapján, hogy milyen kihallgatási technikákat alkalmaznak kiskorúaknál, mennyire tartják a saját módszerüket megbízhatónak, és hogy a gyermekfejlődéssel kapcsolatban milyen ismereteik vannak. Azt találták, hogy bár a rendőrség elismeri a fiatalok és a felnőttek közötti bizonyos fejlődési különbségeket, valamint azt is, hogy ezek a fejlődési korlátok befolyásolhatják a fiatal gyanúsítottak kihallgatásának megbízhatóságát, azonban vannak arra utaló jelek, hogy a rendőrség nem alkalmazza ezt az alapvető tudást a kihallgatási kontextusban. Úgy tűnik, hogy a rendőrség általában úgy véli, hogy a fiatalokkal ugyanúgy lehet bánni, mint a felnőttekkel (Repucci – Meyer – Kostelnik 2010).

A kihallgatást végző szakemberek gyakorlati tapasztalatainak megismerése a gyermekinterjúk lebonyolításával kapcsolatban értékes betekintést nyújthat abba, hogy milyen kihívásokkal szembesülnek a kérdezők, amikor gyerekeket kérdeznek. Egy tanulmány a svéd szakemberek nézeteit vizsgálta a kiskorúak kérdezésével kapcsolatban: a különböző interjúkomponensekről (alapvető szabályok, kapcsolatépítés, gyakorlati narratívák, kérdéstípusok), segédeszközökről, stratégiákról, a módszerek alkalmazásának módosításáról óvodáskorú gyerekek esetében, valamint a különböző életkorú gyerekek kérdezésével kapcsolatos kihívásokra vonatkozó észrevételeikről. Nyolcvannyolc gyermekinterjúzással foglalkozó szakértő válaszolt az országos felmérésre. Az adatokat kvantitatív és kvalitatív megközelítéssel elemezték. Az eltérő interjúkomponensekkel kapcsolatos attitűdök túlnyomórészt egybeestek a jelenlegi szakmai ajánlásokkal. A kutatók felhívták a figyelmet arra, hogy a kommunikációs akadályok és a kérdezőre helyezett elvárások eltérőek a különböző életkorcsoportok esetében, hiszen minden gyereknek joga van ahhoz, hogy korának megfelelő módon kérdezzék, a kérdezők interjúzási stratégiái meg kell, hogy feleljenek a gyerekek fejlődési szintjének (Magnusson – Ernberg – Landström – Akehurst 2020).

A bántalmazott gyermekek kommunikációjának jellegzetességei

A fejlődő kognitív képességeik, a szuggesztiókra való fogékonyságuk és a tekintélyelvű személyektől való félelmük miatt a gyermekek a felnőtteknél nagyobb mértékben befolyásolhatóak. Éppen ezért kiemelten fontos esetükben a megfelelő kihallgatási módszerek alkalmazása. A gyermekek fejlődési szakaszai más-más kognitív képességet takarnak, amivel nem árt tisztában lenni a meghallgatásukkor. Az egyes fejlődési szakaszokhoz alkalmazkodott speciális kérdések és megközelítések hatékonyabbak lehetnek abban, hogy elősegítsék a gyermekek emlékezetének és tapasztalatainak pontosabb feltárását. Az is fontos, hogy az interjúzási folyamat során a gyerekek érezzék azt, hogy az ő érzelmi és pszichológiai szükségleteik is fontosak a kihallgatást végzők számára.

Ha a gyermekek kommunikációjáról gondolkodunk, akkor a kognitív fejlődés fogalma, valamint Piaget neve megkerülhetetlen. Piaget szerint a kognitív fejlődés alapvetően szakaszos jellegű (1. táblázat), a négy szakasz a következő (Cole – Cole 2006, Mérei – Binét 2006):

1. táblázat

A kognitív fejlődés szakaszai – Piaget elmélete szerint (saját szerkesztés)

<i>szenzomotoros periódus</i>	<i>0 – 2 év = újszülött- és csecsemőkor</i>
<i>műveletek előtti periódus</i>	<i>2 – 6 / 7 év = kisgyermek- és óvodáskor</i>
<i>konkrét műveletek periódusa</i>	<i>7 – 11 / 12 év = iskoláskor</i>
<i>formális műveletek periódusa</i>	<i>12 – 18 év = serdülőkor</i>

A szenzomotoros periódusról elmondható, hogy az első két év igazából az érzékszervi intelligencia korszaka, amikor a megismerés egyenlő a cselekvéssel, a percepció és a mozgás koordinációjával. A gyerek az „itt és most”-ban él, Piaget szerint nincs emlékezet. Az egyik legfontosabb története a korszaknak a tárgyállandóság kialakulása, ami az arra vonatkozó tudásunkat jelenti, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy egy adott tárgy még akkor is létezik, hogyha az az érzékszerveink számára éppen nem hozzáférhető.

A műveletek előtti fejlődési periódusnál a gyerekek már le tudják képezni a világot maguk számára, és az eseményeknek és tárgyaknak nem kell jelen lenniük, hogy gondolni lehessen rájuk, de még gyakran nem képesek megkülönböztetni a nézőpontokat, gyakran a felszín elviszi őket, és sokszor összekeverik az oksági viszonyokat.

A művelet egy olyan mentális cselekvés, amely interiorizált, koordinált, kétirányú, megfordítható, és egy adott logikai struktúrába is jól beleilleszthető. A műveleti gondolkodás esetén a személy olyan, a különféle mentális műveletek végrehajtására képes, amelynek a legjobb ismérve a megmaradás megértése. Ennek 3 fejlődési szintje van, mégpedig: a megértés hiánya; a megértés felé való átmenet; a megértés és az érvelés együttese.

A konkrét műveleti fejlődési periódusban a gyerekeket egy viszonylag egységes gondolkodás jellemzi, amely konkrét műveletek végrehajtására képes. A konkrét műveletek legfőbb jellemzője az, hogy azok csak valós tárgyakra és mindennapi helyzetekre tudnak irányulni, és mindezek miatt nem veszik figyelembe a lehetséges összefüggéseket sem. A műveletek azért konkrétak, mert a bennük részt vevő tárgyak és események jelenlétében zajlanak.

A formális műveleti fejlődési periódusnál is az egységes gondolkodás jelensége figyelhető meg, amely formális műveletek végrehajtására képes. A formális műveletek legfőbb jellemzője az, hogy azok már nemcsak valós tárgyakra és mindennapi helyzetekre, hanem azoknál jóval absztraktabb konstruktumokra is képesek irányulni, és hogy azok mindezek miatt már az összes lehetséges összefüggést is figyelembe veszik. A formális műveletek alkalmazására éppen ezért minden olyan embernek szüksége van, akinek módszeresen kell különféle problémákat megoldania. Ebben a fejlődési szakaszban fontos momentum a kombinatorika megjelenése, melynek segítségével a gondolkodásban bármilyen relációk, bármilyen osztályok létrehozhatóak, egyesítve tetszőleges elemeket. A kombinatorika lehetővé teszi a tárgyak vagy gondolatok, ítéletek kombinálását. A gondolkodás ezen periódusának van egy nagyon fontos és kevésbé hangsúlyozott oldala, mégpedig a kísérleti szellem spontán kialakulása. A formális műveletek szakaszában a kísérletező gyerek számba veszi a tényezőket és egyenként megvizsgálja, elválasztva a többitől.

A gyermekek fejlődése és kommunikációja szoros kapcsolatban áll a környezetükkel és a tapasztalataikkal. A tipikus fejlődésű gyerekek esetében a kommunikációs készségek és a kognitív fejlődés egy természetes folyamaton keresztül zajlanak, ami megkönnyíti a kihallgatásokat, mivel a gyermekek képesek megfelelően kifejezni gondolataikat és érzéseiket. Azonban a bántalmazott gyermekek esetében a helyzet sokkal összetettebb. A bántalmazás, különösen annak súlyosabb formái, mély hatást gyakorolhatnak a gyermekek nyelvi, kognitív és érzelmi fejlődésére, ami közvetlenül befolyásolja kommunikációs képességeiket. A bántalmazott gyermekeknél gyakran előfordulnak nyelvi elmaradások, pszichológiai elakadások és kommunikációs zavarok, amelyek megnehezítik számukra, hogy tisztán és pontosan fejezzék ki magukat. Ezért kiemelten fontos, hogy a kihallgatások során figyelembe vegyük ezen gyermekek egyedi szükségleteit és fejlődési háttérét. A megfelelő kihallgatási technikák alkalmazása elengedhetetlen ahhoz, hogy a bántalmazott gyermekek számára biztonságos és támogató környezetet biztosítsunk, amely lehetővé teszi számukra a tapasztalataik pontosabb és őszintébb megosztását, miközben tisztában vagyunk a fejlesztési és pszichológiai szempontokkal is.

A kutatások szerint a bántalmazás különböző formái – mint az elhanyagolás, fizikai, szexuális és érzelmi bántalmazás – összefüggésben állnak a nyelvi és kommunikációs képességek elmaradásával vagy megváltozásával. Ilyen jellegű elmaradások megfigyelhetők azoknál a gyermekeknél is, akik intézményi gondozásban nőttek fel (Stahmer – Hurlburt – Horwitz – Landsverk – Zhang – Leslie 2009), továbbá közvetlen kapcsolatot találtak a bizonytalan környezetben töltött idő és a nyelvi készségek hiányosságai között (Spratt – Friedenberg – LaRosa – De Bellis – Macia – Summer – Brady 2012). Egyes tanulmányok azt vizsgálták, hogy különböznek-e a nyelvi elmaradások a bántalmazás különböző típusai alapján (De Bellis – Hooper – Spratt – Woolley 2009, De Bellis – Woolley – Hooper 2013, Nolin – Ethier 2007). E kutatások szerint a szexuális bántalmazást átélt gyermekeknél súlyosabb késések figyelhetők meg (De Bellis et al. 2013). A szakirodalom szerint a nyelvi fejlődés számos tényező komplex kölcsönhatásának eredménye, beleértve a gyermek pszichológiai és biológiai jellemzőit, valamint olyan környezeti kockázati tényezőket, mint az anya saját gyermekkori fizikai és pszichológiai bántalmazási tapasztalatai, illetve gyermeke iránti alacsony elfogadási szintje (Sylvestre – Mrette 2010).

A bántalmazás, valamint a csecsemőkori intézményi elhelyezéssel gyakran együtt járó ingerszegény környezet tartós és súlyos hatással lehet a gyermekek fejlődésére és növekedésére (Vorria – Papaligoura – Sarafidou – Kopakaki – Dunn – Van IJzendoorn – Kontopoulou 2006, Delgado – Fornieles – Costa – Brun-Gasca 2012). Feltételezhető, hogy a kommunikációs és nyelvi fejlődés elmaradása hozzájárul azokhoz a hiányosságokhoz, amelyek sok gyermeknél a fejlődés különböző területein mutatkoznak, és ezek tanulmányi kudarchoz, illetve viselkedési problémákhoz vezethetnek. Amennyiben a kommunikációs és nyelvi fejlődési problémák kezelését nem kezdik meg időben, ezek valószínűleg fennmaradnak, és negatívan befolyásolják a gyermek általános fejlődését és életpályáját is (Frederico – Jackson – Black – Cox – Joffe 2017).

A gyermek bántalmazásának időpontja kulcsszerepet játszik abban, hogy a nyelvi fejlődésük és későbbi nyelvi kompetenciájuk terén milyen hiányosságok jelentkeznek. Az ilyen hiányosságok kihatnak a gyermek tanulmányi és személyes fejlődésére, növelve a tanulmányi kudarc, pszichológiai zavarok és a társadalmi beilleszkedés nehézségeinek valószínűségét (Palazón-Carrión – Sala-Roca 2020).

A Barnahus-modell és az NICHHD kihallgatási protokoll

A Barnahus modell és az NICHHD protokoll két fontos, egymást kiegészítő megközelítést képvisel a gyermekek bántalmazásának felderítésében és kezelésében. A Barnahus – vagyis „gyerekház” – modell egy gyermekbarát intézményrendszer, amely a traumatizált gyermekek védelmét és meghallgatását támogatja, biztosítva számukra egy biztonságos és barátságos környezetet, amely csökkenti a másodlagos traumatizáció kockázatát. Az NICHHD protokoll pedig egy speciális, tudományosan kidolgozott kihallgatási technika, amelyet a gyermekekkel folytatott beszélgetések során alkalmaznak. Ez a protokoll segít abban, hogy a gyermekek megbízható és befolyásmentes vallomásokat adhassanak, miközben figyelembe veszi életkori sajátosságait. A Barnahus modell és az NICHHD protokoll együttesen alkotnak egy olyan komplex rendszert, amely egyszerre szolgálja az igazságszolgáltatás érdekeit és a gyermekek jólétét.

A „Barnahus” modell az igazságszolgáltatás egy olyan eszköze, amelyet gyermekbarát módon terveztek. Az elgondolás megalkotója Bragi Gudbrandsson, izlandi szakember, aki arra törekedett, hogy a traumát szenvedett gyermekeket olyan környezetben hallgassák ki, ami meghitt és barátságos számukra (Gudbrandsson 2018). Európában több mint száz Barnahus intézmény jött létre, elsősorban a skandináv országokban, de mára már számos európai

országban elterjedt ez a megközelítés.¹ Eredetileg a módszer azoknak a gyermekeknek készült, akik szexuális bántalmazás áldozataivá váltak saját családjuk tagjai által. Ezek az áldozatok nehezen nyílnak meg és nehezen beszélnek a velük történt sérelmekről, mivel az elkövetőkkel általában bizalmas és szeretetteljes kapcsolatot kellene ápolniuk (Roskó 2018). A „gyerekházban” a rendőrség, az igazságszolgáltatás, a gyermekvédelem, valamint az egészségügy és mentálhigiénés szakemberek közösen dolgoznak az abúzust szenvedett gyermek segítése érdekében. Ennek a multidiszciplináris intézményrendszernek köszönhetően a gyermek szakértői vizsgálata, kihallgatása és az ügy utókövetése lezajlik anélkül, hogy a sértett másodlagos traumát szenvedne el hosszú eljárási idő vagy térbeli elválás miatt.²

Az európai Barnahus intézmények legtöbbjét hagyományos családi házakban alakítják ki, ahol különféle helyiségek állnak rendelkezésre, például orvosi rendelő, kihallgató terem (amelyhez monitorozó helyiség is kapcsolódik), terápiás szoba, valamint egyéb szükséges terek az intézmény működéséhez (Roskó 2018). Ezek a helyiségek világosak és barátságosak, biztosítva ezzel a bántalmazott gyermek számára a folyamatos ellátást élelemmel és itallal, valamint minden feltételt, hogy szabadon és befolyásolás nélkül mondjon vallomást. A kihallgatásokat rögzítik audiovizuális eszközökkel annak érdekében, hogy a gyermeknek ne kelljen ismételt vallomást tennie a bírósági eljárás során, ha vádemelésre kerül sor. A tanúkihallgatás célja a releváns bizonyítékok megszerzése, de a kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő speciális kihallgatási technikával igyekszik bizonyítékokat szerezni a büntetőeljárás számára, anélkül, hogy a sértett további traumát szenvedne el. Ez az eljárás nemcsak a büntetőeljárásban, hanem a büntetés-végrehajtási intézetekben is alkalmazható (Czenczer 2019).

A kihallgatásra való felkészülést segíti a különböző, gyermekkorúak kihallgatásával kapcsolatos modellinterjúk ismerete, amelyek közül az egyik legkidolgozottabb a NICHHD Protocol (továbbiakban protokoll), mely a Nemzeti Gyermek Egészségügyi és Humán Fejlesztési Intézet Protokollja (NICHHD Protokoll) nevet viseli. A protokoll részletes javaslatokat és észrevételeket fogalmaz meg a kihallgatáskor alkalmazandó stílussal, a gyermek memóriájának működésével, a befolyásolhatósággal, a gyermeket érő megrázkódtatással kapcsolatban csakúgy, mint a meghallgató személytől elvárható magatartásról (Kovács – Lancsár 2017).

Egy tanulmányban megvizsgálták, hogy az NICHHD protokollt hogyan alkalmazzák a különböző országokban. A szerzők olyan tapasztalt oktatók, gyakorló szakemberek és tudósok tapasztalatait dolgozták fel, akik már használják a protokollt, vagy akiknek nemzeti vagy regionális eljárásait közvetlenül befolyásolta a NICHHD Protokoll (lásd például Kanada, Finnország, Izrael, Japán, Korea, Norvégia, Portugália, Skócia és az USA). A szerzők célja az volt, hogy e nemzetközi szakértők tapasztalatainak megosztásával tovább ösztönözzék a helyes interjúkészítési gyakorlatot. Összességében azt találták, hogy a NICHHD Protokoll könnyen beilleszthető a meglévő képzési programokba világszerte, és ingyenesen elérhető. Eredetileg angol és héber nyelven készült, és számos más nyelven is elérhető (La Rooy – Brubacher – Aromaki-Stratos – Cyr – Hershkowitz – Korkman – Lamb 2015).

A NICHHD protokoll előnye, hogy figyelembe veszi a 3 és 17 év közötti gyermekek kognitív, nyelvi és érzelmi fejlődését. Ennek érdekében lépésről-lépésre megvalósuló tervet tartalmaz, amely lefedi a kihallgatás teljes folyamatát. A kihallgatás folyamata az alábbi lépésekből állt (2. táblázat):

¹ Alapvető Jogok Bizottságának Hivatala. Online: <https://www.ajbh.hu/-/a-gyermekebarat-meghallgas-uj-megkozelitesrol-%20az-igazsagszolgalatasi-eljarasokban-a-barnahus-modell-magyarorszagi-bevezetesenek-lehetosegerol-%20szakm> [2024. 04. 27.]

² Barnahus bizottsági előírások: www.barnahus.eu [2024. 04. 27.]

2. táblázat
A kihallgatás folyamata (saját szerkesztés)

0. lépés	Azonosítás, adatok ellenőrzése
1. lépés	Az emberek, a helyiség bemutatása, megismerkedés
2. lépés	A jogi szabályozás bemutatása
3. lépés	Megállapodás kötése
4. lépés	Semleges téma, rapportépítés, a kérdezési technika megismertetése, begyakorlása
5. lépés	Meghívás a szabad elbeszélésre
6. lépés	Meghívás, kérdésfeltevés
7. lépés	Elmélyítés, tisztázó kérdések
8. lépés	Egyéb ügyirati elemek ellenőrzése
9. lépés	Befejezés
10. lépés	Megköszönés, elkészítés

A protokoll folyamatos tudományos értékelése azt mutatja, hogy a nyílt végű, nem kérdő jellegű felkérések pontosabb és befolyásolásmentes információkat eredményeznek a kihallgatás során. A protokoll fontos része a bevezető és a kapcsolatépítő szakasz, amelynek célja egy nyugodt, támogató környezet megteremtése a gyermekek számára, valamint a gyermek és a kihallgató közötti kapcsolat megerősítése. A kihallgató a gyermekeket arra kéri, hogy részletesen beszéljenek a közelmúltban tapasztalt semleges eseményekről, ami előkészíti őket az érdemi szakaszban alkalmazott vizsgálati stratégiákra és kérdésekre. Az interjú átmeneti szakaszában nem sugalmazó módon (vagyis nem kérdésekkel), hanem nyitott felszólításokkal történik a vizsgált esemény azonosítása. Az előzetes szakasz után tisztázó, pontosító kérdéseket tesznek fel, azonban ezek is szigorúan a gyermek által elmondottakra épülnek. A kihallgatás technikai alapelve azon a befolyásolásmentes kikérdezésen alapul, amely figyelembe veszi a gyermekek speciális szükségleteit. A kihallgató a gyermek által elmondottakra koncentrál, és a kérdő mondatokat kerüli. A kihallgatás az előre meghatározott protokoll alapján lépésről lépésre halad. A kihallgató jegyzeteket készít a folyamat során anélkül, hogy megszakítaná a kihallgatást, és ezek segítségével szükség esetén további részleteket tár fel. Amennyiben új kérdések merülnek fel a folyamatban lévő nyomozás során, amelyek a gyermek újbóli kihallgatását teszik szükségessé, az lehetséges, de fontos, hogy ezt kerüljük. Ha mégis szükséges az újabb kihallgatás, azt csak a tisztázandó kérdésre kell összpontosítani, de a protokoll betartása továbbra is kötelező, még ha esetleg rövidített formában is. A kihallgatási technika lehetőséget ad arra, hogy további részleteket kapjunk a gyermektől egy egyszerű "trükk" segítségével. Ez a módszer arra fókuszál, hogy a gyermek az eseményeket egy képzeletbeli idővonalon lineárisan előre haladva, szakaszokra bontva mondja el. Ennek célja a személyes, egyedi emlékek előhívása, és az események valósághű rekonstrukciója a kihallgatás során (Nagygyőr 2022).

Miért jelent kommunikációs kihívást az NICHD protokoll alkalmazása?

Az előzőekben bemutatott protokoll alkalmazása még nem igazán terjedt el a hazai gyakorlatban, bár az utóbbi években jól látható törekvések vannak ennek bevezetésére. Ezzel kapcsolatban az első legfontosabb feladat a kihallgatást végző szakemberek felkészítése a protokoll alkalmazására. Az elmúlt években több képzést is szerveztünk a Nemzeti Közszerológati Egyetemen, hogy a protokollt minél több szakember megismerhesse. Az itt szerzett tapasztalataink alapján elmondható, hogy az egyik legnagyobb kihívás azt a váltást elérni, hogy a – gyakran sugalmazó – elsősorban kérdéseket alkalmazó kihallgatás helyett a gyermek szabad elbeszélésén alapuló, ugyanakkor a szakember által irányított kommunikációs interakcióként tekintünk a kihallgatásra. Ezt a szemléletváltást nem egyszerű elérni, hiszen a régóta berögződött – kommunikációs – szokásokat kell felülrírni: a kérdés-felelet formátum helyett teret kell engedni a gyermek szabad elbeszélésének, a direkt irányítás helyett időt kell hagyni arra, hogy a gyermek biztonságban érezze magát egy olyan környezetben, ahol számos kommunikációt – rendszerint negatívan – befolyásoló tényező van. Olyan apró „kommunikációs nüanszokra” is oda kell figyelni, mint például, hogy a „meséld el” kifejezést kerüljük, helyette a mondd el, írd le kifejezéseket használjuk, hiszen előbbi a fantáziavilágba, utóbbi a valós események irányába kalauzolhat jellemzően.

A kihallgatás – ahogy azt az előzőekben is láthattuk – speciális kommunikációs helyzet, melyben kiemelkedően fontos az ezt végző szakemberek felkészültsége, személyisége: egy traumatizált áldozat kihallgatása során mindvégig szem előtt kell tartani, hogy nemcsak információkat kell megtudni tőle, hanem kerülni kell a másodlagos viktimizációt. Ez pedig nagymértékben a kihallgatást végző szakember kommunikációjától, felkészültségétől, tudatosságától függ.

Befejezés

Összegzésként megállapítható, hogy a bántalmazott gyermekek kihallgatása rendkívül összetett és érzékeny folyamat, amely komoly szakmai felkészültséget és megfelelő kommunikációs technikák alkalmazását igényli. A gyermekek fejlődési sajátosságainak figyelembevétele, a befolyásolásmentes kikérdezés, valamint a megfelelő környezeti és pszichológiai feltételek biztosítása kulcsfontosságú a megbízható vallomások megszerzésében, miközben minimalizálni kell a másodlagos viktimizáció kockázatát.

A Barnahus-modell és az NICHD protokoll alkalmazása a nemzetközi és hazai gyakorlatban egyaránt hozzájárulhat a kihallgatások hatékonyságának növeléséhez és a gyermekek védelmének erősítéséhez. Ugyanakkor a szakemberek képzése és a szemléletváltás elengedhetetlen ahhoz, hogy a hagyományos, gyakran felnőttközpontú kihallgatási technikák helyett a gyermekbarát, tudományosan megalapozott módszerek kerüljenek előtérbe.

A rendészeti és pszichológiai szakemberek közötti együttműködés fokozása, a protokollok és modellek szélesebb körű adaptálása, valamint a kommunikációs készségek fejlesztése mind hozzájárulhat egy igazságosabb és hatékonyabb gyermekvédelmi rendszer kialakításához. A további kutatások és a nemzetközi tapasztalatok beépítése révén a jövőben még inkább biztosítható, hogy a gyermekek kihallgatása során egyszerre érvényesüljenek az igazságszolgáltatás és a gyermekjogok szempontjai, elősegítve ezzel a traumatizáció csökkentését és az igazság feltárását.

Irodalom

Alapvető Jogok Bizottságának Hivatala <https://www.ajbh.hu/-/a-gyermekbarat-meghallgatas-uj-megkozeliteserol-%20az-igazsagszolgalatasi-eljarasokban-a-barnahus-modell-magyarorszag-bevezetesenek-lehetosegerol-%20szakm> [2024. 04. 27.]

Barnahus bizottsági előírások: www.barnahus.eu [2024. 04. 27.]

Bellis, Michael de – Woolley, Donald P. – Hooper, Stephen (2013) Neuropsychological findings in pediatric maltreatment: relationship of PTSD, dissociative symptoms, and abuse/neglect indices to neurocognitive outcomes. *Child Maltreatment*, 2013/3. 171–183. <https://doi.org/10.1177/1077559513497420>

Benia, Luis Roberto – Hauck-Filho, Nelson – Dillenburg, Mariana – Stein, Lilian (2015) The NICHD investigative interview protocol: A meta-analytic review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 2015/3. 259–279. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1006749>

Cole, Michael – Cole, Sheila R (2006) *Fejlődéslélektan*. Budapest, Osiris.

Czenczer Orsolya (2009) Külföldi minták – honi tennivalók a fiatakorúak büntetvégrehajtásában. *Börtönügyi Szemle*, 2009/1. 1–10. http://epa.oszk.hu/02700/02705/00077/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2009_1_001-010.pdf [2024. 04. 01.]

Delgado, Lorena – Fornieles, Albert – Costa, Carme – Costas, Moragas – Brun-Gasca, Carme (2012) Acogimiento residencial: Problemas emocionales y conductuales. Retrieved from *Revista de Investigación En Educación*, 2012/1. 158–171.

Frederico, Margarita – Jackson, Annette L. – Black, Carlina M. – Cox, Allison – Joffe, Beverly (2017) Small Talk: Identifying communication problems in maltreated Children. *Child Abuse & Neglect*, 2017/75. 139–148. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.06.009>.

Gorden, R. L. (1998) *Basic interviewing skills*. Waveland Press.

Gudbrandsson, Bragi (2018) *Child-friendly and Multiagency Response to Child Abuse in Europe – The Case for Barnahus*. Online előadás. www.barnahus.eu/en/webinar/20-years-of-barnahus-featuring-bragi-gudbrandsson [2024. 04. 27.]

Gudjonsson, Gisli Hannes (2003) *The psychology of interrogations and confessions*. Chichester: Wiley.

Lakatos, J. (szerk.). (2005). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtiszt Főiskola. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Kriminalisztikai_alapismeretek.pdf

Kaban, Barbara – Tobey, Ann E. (1999) When Police Question Children: Are Protections Adequate? *Journal of the Center for Children and the Courts*, 2003/1. 151–158.

Kleinman, Steven M. (2006) The Reid technique: A psychological review. *International Journal of Police Science & Management*, 2006/1. 46–60.

Kostelnik, Jessica O. – Reppucci, Nicholas Dickon (2009) Reid training and sensitivity to developmental maturity in interrogation: results from a national survey of police. *Behavioral Sciences & the Law*, 2009/3. 361–379. <https://doi.org/10.1002/bsl.871>

Kovács, Gyula – Lancsár, Károly Bence (2017) Felülvizsgált nyomozati kihallgatási protokoll, gyermekkorú sértettek és tanúk kihallgatásához. *Obsitos Detektívek Lapja*, 2017/1. 58–86.

La Rooy, David J. – Brubacher, Sonja P. – Aromäki-Stratos, Anu – Cyr, Mireille – Hershkowitz, Irit – Korkman, Julia – Lamb, Michael E. (2015) The NICHD protocol: A review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2015/2. 76–89.

Magnusson, Mikaela – Ernberg, Emelie – Landström, Sara – Akehurst, Lucy (2020) Forensic interviewers' experiences of interviewing children of different ages. *Psychology, Crime & Law*, 2020/10. 967–989. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2020.1742343>

Mérei, Ferenc – V. Binét, Ágnes (2006) *Gyermekekléktan*. Budapest, Medicina.

Nagyygyőr, Csilla (2022) A gyermekek kihallgatása a nyomozások során. *Belügyi Szemle*, 2022/8. 1653–1670. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5>

Nolin, Pierre – Ethier, Louise (2007) Using neuropsychological profiles to classify neglected children with or without physical abuse. *Child Abuse & Neglect*, 2007/6. 631–643. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.12.009>

Palazón-Carrión, Esperanza – Sala-Roca, Josefina (2020) Communication and language in abused and institutionalized minors. A scoping review. *Children and youth services review*, 2020/1 04904. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104904>

Redlich, Allison. D. – Quas, Jodi A. – Ghatti, Simona (2008) Perceptions of children during a police interrogation: Guilt, confessions, and interview fairness. *Psychology, Crime & Law*, 2008/3. 201–223. <https://doi.org/10.1080/10683160701652542>

Reppucci, Nicholas D. – Meyer, Jessica – Kostelnik, Jessica (2010) Custodial interrogation of juveniles: Results of a national survey of police.

Roskó Dóra (2018) Barnahus – a gyermekbarát igazságszolgáltatásért. *Jurátus*, 2018. március 13. <https://juratus.elte.hu/barnahus-a-gyermekebarat-igazsagszolgalatasiert/> [2024. 04. 27.]

Saywitz, Karen J. – Lyon, Thonas D. – Goodman, Gail S. (2018) Interviewing children. In Conte, Jon – Klika, Bart (Eds.) *APSAC handbook on child maltreatment*. (4th ed.) Sage. 310–329

Spratt, Eve G. – Friedenberg, Samantha – LaRosa, Angela – De Bellis, Michael D. – Macias, Michelle M. – Summer, Andrea P. – Hulsey, Thomas C. – Runyan, Des K. – Brady, Kathleen T. (2012) The effects of early neglect on cognitive, language, and behavioral functioning in childhood. *Psychology (Irvine, Calif.)*, 2012/2. 175–182. <https://doi.org/10.4236/psych.2012.32026>

Stahmer, Aubyn – Hurlburt, Michael – Horwitz, Sarah McCue – Landsverk, John – Zhang, Jinjin – Leslie, Laurok (2009) Associations between intensity of child welfare involvement and child development among young children in child welfare. *Child Abuse & Neglect*, 2009/9. 598–611. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.07.008>.

Sylvestre, Audette – Mérette, Chantal (2010) Language delay in severely neglected children: A cumulative or specific effect of risk factors? *Child abuse & neglect*, 2010/6. 414–428. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.10.003>.

Vorria, Panayiota – Papaligoura, Zaira – Sarafidou, Jasmin – Kopakaki, Maria – Dunn, Judy – Van IJendoorn – Marinus H. – Kontopoulou, Antigoni (2006) The development of adopted children after institutional care: a follow-up study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2006/12. 1246–1253. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01666.x>